

Selçuk Küpçük

Kürt Meselesinin Çözümüne Katkıda Bulunabilecek Bir Çalışma Alanı: Karadeniz’de Mevsimlik Fındık İşçiliği

İçerisinde benim de bulunmuş olduğum bir grup sivil girişimci, Ramazan ayına denk gelen Ağustos 2010’da Ordu il merkezine bağlı Uzunisa beldesinde kendileri için tahsis edilen geçici konaklama alanındaki Kürt mevsimlik tarım işçilerini ziyarete gitti. Ordulu bir işadami, vakıf, dernek, sendika temsilcileri ve bağımsız kişilerden oluşan bu grubun amacı, tanışma, bir iletişim kanalı açma, mevsimlik işçilerin durumlarını yerinde görme ve konaklama koşullarının iyileştirilmesine ilişkin bir ön gözlem yapmaktı. Farklı zamanlarda gerçekleşen ve yaklaşık on güne yayılan ziyaretlerin ardından, işçilere yönelik Ramazan kumanyası dağıtımı Ordulu sivil girişim grubunun ilk tecrübesi oldu. Karşılıklı memnuniyet ifadelerinin belirtildiği ve sıradan bir yardım girişimi gibi gözlenebilecek kumanya dağıtımının mekân, bölge, kimlikler ve ülkenin son otuz yılını kapsayıp, içerisinde şiddet barındıran “Kürt Meselesi” düşünüldüğünde çok daha simgesel anlamlar ürettiğini söylemeliyim.

Her ne kadar pratik, sıradan bir yardım girişimi olmasına rağmen, ne yazık ki yerli (Ordulu) bir grup tarafından bu nitelikte gerçekleşen bir ilk çalışma var karşımızda. Oysa Kürt mevsimlik işçiler neredeyse yirmi yıldır her Ağustos ayı Ordu-Giresun bölgesine kitlesel düzeyde gelip-gidiyorlar ama yerel dinamikler ortadaki fotoğrafı, salt hizmet alımı olarak gördükleri için, bu kitlesel gidip-gelmeler sadece istatistikî bir bilgi olmanın ötesine geçemiyor. Yirmi yıl boyunca Ağustos ayı, Ordu-Giresun’da Kürtler ile Türklerin bir arada bulunduğu, karşılıklı mesai ürettiği, karşılıklı olarak duygu ve tecrübe paylaştığı bu ortaklık, nasıl olur da “Kürt Meselesi” dediğimiz ve ülkenin bütün gelişim parametrelerinde etkisi gözlemlenen bir krizin çözümüne katkıda bulunabilecek zihinsel ya da pratik bir veri sunamaz? Ordu ve Giresun’dan yirmi yıl boyunca meseleye ilişkin sivil ve vicdani bir girişimin ortaya çık(a)mamasın neden olan sosyo-politik ve ekonomi-politik açmazı konuşmak, bir bakıma Türkiye’nin yakın dönem modernleşme sürecinin ortaya çıkardığı sonuçların bölgesel düzeye indirgenmiş hâlini çözümlenmeye girişmek demektir.

Bugün entelektüel ortamın tartışma başlıklarından birisini meydana getiren çok kültürlülük ve bu kültür kodlarının bir arada yaşayabilme becerilerinin hukuki güvence altına alınıp geliştirilmesi üzerinden yürürsek, özellikle bahsettiğimiz iller, inanç alanları ve etnik kökenler itibariyle karşımıza heterojen bir yapı sunar. Tarihsel düzlemde, Ortodoks Hıristiyan inancını taşıyan Rumlar, Ortodoks ve Protestan Ermeniler, Sünni Müslümanlar, Alevi Müslümanlar, büyük Çerkez sürgünü sırasında gelip yerleşen Çerkezler ve yine Osmanlı-Rus Savaşı ile beraber bölgeye göçen Müslüman Gürcüler başta olmak üzere, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e doğru seyreden son iki yüz yıl, bölgeye ilişkin birbirinden farklı kimliklerin barındırdığı bir kültürel zenginlik karşımıza çıkartır. Bu kültür çeşitliliğinden bahis açmamızın sebebi, bölgede tarihsel olarak farklı kimliklerin bir arada yaşama tecrübesini vurgulamak ve bu tecrübeye rağmen modern zamanlara geçilirken nasıl bir sürecin yaşandığını görerek, bugün giderek etnik temellere yaslanan Kürtlük ve Türklük meselelerinin doğurduğu sorunların çözümünde, bölgenin neden sürece dâhil olamadığının sosyolojik kazısını yapmaya girişmek... Netice itibariyle farklı olmanın getirdiği sorunları yumuşatıp, normalleşmek ve medeni ilişkiler geliştirebilmeye ilişkin tarihsel beceri, günümüzün modern sorunlarına çözüm ararken referans alacağımız derinliklerin başında gelir. Eğer böyle tarihsel bir, çokkültürlülük var ise, bu tecrübenin muhakkak Kürt Meselesinin çözümüne de bir şekilde katkısı olacaktır/olmalıdır. 1900’lerin başında mesela Ordu’da ilk eczacının Ölmezoğlu Artin Efendi, meyhane sahiplerinden birisinin Salcıoğlu Dimitri olduğu, denize

uzanan Taşbaşı Mahallesiindeki kilisenin yanında Kotyora Rum Okulu'nun açıldığını, Türklerin çiftçilik, Rum ve Ermenilerin ticaret ve küçük ölçekli imalatla uğraştığı, 93.139 Müslüman, 13.736 Rum, 9.702 Ermeni ve 509 Protestan yaşadığı biliniyor⁽¹⁾. Ayrıca Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız'ın 1455-1613 yıllarını kapsayan Osmanlı Tapu Tahrir Defterleri'nden istifade ederek hazırladığı "Ordu Kazası Sosyal Tarihi"⁽²⁾ isimli kitapta da köy köy Müslüman ve Gayrimüslim nüfus varlığı ve yine Mehmet Öz'ün "XV-XVI Yüzyıllarda Canik Sancağı"⁽³⁾ isimli kitabında Gayrimüslim nüfusun Samsun, Bafra ve günümüzde Ordu'nun ilçesi olan Ünye'deki dağılımı hakkında veriler okuyabiliyoruz.

Bir zamanlar bu kadar heterojen tarihsel geçmişe sahip olan Ordu mesela (ve genel anlamda Karadeniz), farklı kimlik talepleri karşısında ne düşünür, şehri belirleyen kanaat önderleri, sivil kuruluşlar(!) nerede dururlar, bu zamana kadar net bir şekilde göremedik. Ancak mevcut algı, Karadeniz Bölgesi'ne ait bir mikro-milliyetçilik durumunun baskınlığı üzerine geliyor. Kuşkusuz bu algıyı besleyen rahip cinayetleri, Hırant Dink'i katleden ekibin Trabzon'dan çıkması, Kürt siyasetçi Ahmet Türk'e Samsun'da yapılan saldırı ve Trabzon'da TAYAD'lılara yönelik linç girişimi gibi manidar eylemler de söz konusu. Yine birkaç yıl evvel Ordu'da merkez Yenimahalle Camii kadın tuvaletinde, üzerine bomba düzeneği yerleştirmek isterken meydana gelen patlamada bir eylemcinin ölmesi ve ardından yerli halktan bir grubun şehirde mevcut Doğu ve Güneydoğulu kişilere ait işyerlerini taşlayıp, camılarını kırmaları gibi olaylar bir araya toplandığında genel olarak Karadeniz halkının milliyetçi bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Bütün bu olaylar dizisini sıralarken ortaya çıkıp, mahkemeye intikal eden Ergenekon türü derin yapılanmaların, yukarıda bahsettiğimiz cinayet ve saldırılarla ilişkilerinin kurulduğu gerçeğini de hatırlatalım. Çünkü bölgede eğer sistematik ve sosyolojinin ürettiği bir Kürt karşıtlığından bahis açmaya kalkışırsak, yirmi yıl boyunca gelip-giden ve Ordu-Giresun ölçeğinde bu tür bir saldırı ve değişik boyutlarda gelişen karşılıklı çatışma örneklerinin de görünmesi gerekiyor. Elimizde böyle bir verinin olmadığını belirtelim. Yani bölgenin sürekli "şehit" cenazesi kaldıran illerin başında gelmesi ve PKK'nın Karadeniz kırsalında ara sıra eylemler gerçekleştirmesine rağmen, bu zamana kadar Ordu ve Giresun'a gelen Kürt işçilere yönelik herhangi bir saldırının olmaması ve güvenli şekilde işlerini tamamlayıp, başka hasat bölgelerine doğru yola çıkmaları durumunu da açıklamamız gerekiyor. Tabii burada bölgeye gelen işçilerin konaklamalarına ayrılan mekânların şehir merkezlerinin uzağında olması, yerli halk ile direkt iletişim halinde olmaması, sabah erken vakitte fındık bahçelerine gidip, akşam altıda iş bırakıp yeniden bu mekânlara dönmesi ve yaklaşık bir aylık zaman diliminin önemli bir kısmının bu şekilde geçmesi bir sorun çıkmasını engellediği gibi, sağlıklı bir iletişim kurulmadığı için şehirlerin akıp giden hayatı içerisinde işçilere sanki yokmuş gibi davranılması bir başka sorun alanı da çıkarıyor önümüze.

Şunu da söylemek gerekli ki bugün artık Türk ve Kürt milliyetçiliğinin giderek her iki toplumu politize ettiği, ortak anlam haritasını işlevsiz bıraktığı bir gerçek. Ayrıca zorla boşaltılmış köyler, şiddet görmüş ya da şiddete tanıklık etmiş ve bunun travmatik bulgularını duygu dünyasında hâlâ taşıyan, dini-mistik öğelerle iç içe geçmiş olan kadim ve irfani Kürt geleneğinin yeni kuşaklara aktarımının statüko tarafından baskı ve yasaklarla engellediği, dolayısı ile kendisini tanımlarken kullandığı kodların seküler ve yer yer pozitivist söylemlerle şekillendiği yeni kuşak bir Kürt nüfus var karşımızda. Kürt halkına göre modernleş(tir)me/Batılılaştırma sürecini tepeden inme yöntemlerle çok daha evvel tamamlanmaya zorlanan, tarihsel olarak bir arada yaşama tecrübesi geliştirdiği diğer halklar ile kurduğu ilişkiyi besleyen temel kodlar yok sayılıp, yeni bir ırk tasarısının ilk mağdurları olan Türkler de kendi kadim bellekleri ile iletişim kuramadığı gibi, toplumsal belleği tahrip edildiği için farklı kimlik grupları ile de ilişki kurmakta sıkıntılar yaşayıp, kriz üretmektedir.

Modern zamanlara ait mesele olarak "kimlik" gruplarının coğrafi hareketliliği tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar yoğun ve görünür durumda... Gerek fiziki ulaşım

imkânlarının hızlı gelişimi ve gerekse telekomünikasyonun, internet ağının, sınırları anlamsız kılması birbirinden farklı toplulukların karşılaşma, etkileşimlerini ve kültürel melezleşmeyi hızlandırdı. Oysa İlber Ortaylı'nın da belirttiği gibi mesela Osmanlı millet sisteminde gruplar kompartımanlar⁽⁴⁾ biçiminde yapılmıştı. Modernleşme ile beraber göç hareketleri hızlandı, şehir merkezleri birbirinden farklı kültürel dinamiklerin ilk kez karşılaştığı bir süreci başlattı ve yeni sorun ve kriz alanlarının doğduğu gözlemlendi. Modernleşme dediğimiz şey, aynı zamanda geleneksel ilişkileri çözdüğü için, ideolojisi gereği seküler bir bağ yapısı önerir. Meseleyi Kürtler ve Türkler özelinde konuşursak, iki halkın bir aradalığını ve tarihsel kazı itibarıyla Selahaddin Eyyubi'nin ordusundan (ki annesi Kürt'tür), Malazgirt'teki Sultan Alparslan'ın ordusuna kadar yayılan tarihsel ittifak, Anadolu'nun kurtuluşuna kadar uzanırken ve bu ittifakları yönlendiren “bilgi”nin aynılığı söz konusu iken, ne yazık ki modernleşme tecrübemiz bu bahsettiğimiz “bilgi”yi ötekileştirdiği gibi, bizleri kardeş kılan ana malzemeyi de işlevsiz bıraktı. Elimize verilen ve ulus-devlet olmanın paradigmasını meydana getiren yeni bilgi ise ne tarihsel, ne de kadim bellekten beslendiği için, bizi birbirimizden ayırttı. Eğer bugün iki halk otuz yıllık sıcak çatışmaya rağmen hâlâ birbirine tahammül edebiliyorsa bu sadece, elde kalan ve geleneğe ait olan son “bilgi”ye borçlu olduğumuz bir tolerans düzlüğüdür. Mesele, düzlüğü dönene kadar, yeniden bir arada yaşama hukuku ve duyarlılığını karşılıklı üretip üretemeyeceğimiz ile ilgilidir. Ercan Geçkin'in mevsimlik işçiler üzerine yaptığı çalışmada belirttiği gibi, Polatlı'daki Kürt işçilere yönelik “etnik kimlik bakımından görünürde herhangi bir dışlanma söz konusu değilse de ‘karşılıklı muhtaçlık’ ekseninde zorunlu bir kabul ve bunu örten “Müslümanlık” kimliği (ki tüm işçiler Sünni/Şafî mezhebindedir) yine önemli bir sosyal bağ olarak rolünü oynayabilmektedir. Bu kimlik bir şekilde toplumsal açıdan tutunma aracı olarak kullanılabilir.⁽⁵⁾” Ancak bu “Müslüman” kimliğin artık nereye kadar toplumsal bir tutkal olabileceği ve dinin sosyo-kültürel hayatta yeni kuşak Kürtler ve Türkler için ne kadar anlam ürettiği meseleleri tartışmaya açıktır.

Türkiye'nin son yıllarda gerçekleştirmeye çalıştığı demokratikleşme ve sivilleşme çabalarına özellikle bazı Anadolu şehirlerinin ekonomik, kültürel ve sosyal bağlamda destek verdiğini görürüz. “Anadolu Sermayesi” olarak tanımlanan ve Cumhuriyetin başından beri devlet destekli, imtiyazlı merkezî ekonomik sınıfın Osmanlı'dan itibaren bürokratik elit ve askeri yapı ile kurduğu ittifakın dışında, yeni ortaya çıkan bir ekonomik aktör söz konusu. Serbest piyasa şartlarında varlık-yokluk savaşı vererek ekonomik aktör olmanın pratiğini önce küçük ölçekli işletmelerde, ardından orta ve nihayetinde yeterli sermaye birikimi yaptıktan sonra küresel ilişkiler kurabilen bu yeni sınıf, bütün bu süreçte sadece kendilerini geliştirip, dönüştürmediler. Yaşadıkları şehirlerin ekonomik, sosyal ve kültürel ağlarını da yeniden kuran bir aktör olarak ortaya çıkan bu yeni grupta, merkezden dışlanmanın getirdiği bir dönüşüm arzusu da var. Bu arzu, statükonun eğitimden, hukuki pratiğe kadar adil ve insani bir zemine çekilmesi biçiminde açıklanabilir. “Anadolu Sermayesi” hem gerçek piyasa şartlarında dünyanın farklı kültür bölgeleri ile ticaret yapmanın getirdiği sosyolojik birikim, hem dışlanmanın neden olduğu adaletli olma ve davranma arzusu ile statükoyu yıpratacak şekilde siyasal ve kültürel basınç uyguladı. Bugün Kürt Meselesinden başlayıp, geçmiş bütün demokratik taleplerin çözümünde bu bahsettiğimiz yeni ekonomik aktörlerin yaşadığı şehirlerin, sürece önemli destek ve katılımlarının olduğunu gözlemleriz. Dönüşme taleplerinin temelinde “merkez”le yaşanan ekonomik çatışmanın olduğunu da eklemek gerekli.

Kürt Meselesi ile ilgili Ordu ve Giresun özeline yeniden geri dönersek, bu illerin ekonomi-politiğini oluşturan hatta bloke eden, biraz evvel bahsettiğimiz ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e taşınan sınıfın taşra şubesi olmasıdır. Bu sınıf, aynı zamanda Türkiye'deki kurulu düzenin değişmesini ve dönüşmesini bir tehdit olarak algılar. İmtiyazlarını ve yaşam tarzını tehdit edecek bütün toplumsal, siyasal talepleri tarihsel olarak bastırma eğilimindedir. Bununla beraber her ne kadar Batılı bir kavramla “sınıf” biçiminde tanımlamaya çalışsak da,

aslında türedi ve yapay projelerle oluşturulmaya çalışılan simülatif bir yerli burjuvadan bahsediyoruz. Gayrimüslim vatandaşlardan “temizlenmiş” bir ülkede, yeni ve onaylanan kodlara sahip, pozitivizmin şekillendirdiği bir Türk ırkına ait olmanın ayrıcalıklarını barındıran bu “yerli burjuva”, Batı’dakinin tam aksine varlığını bütünüyle devlete borçludur. Bu durum, devletin güvenlik politikaları ile bu sınıfın güvenlik kaygılarının örtüşmesini kolaylaştırır. Ordu-Giresun’da 1900’lerin başında Rum ve Ermeni nüfusun zorla sınır dışı edilmesi, ardından gelen yeni kuşakların tekçi, homojen ve kültürel bağlamda fakir bir ortamda şekillenmesini doğurdu. Bu kültürel fakirleşme, kendi kimlik kodlarının dışındakilere karşı olumsuz tavırların geliştirilmesinin de önünü açtı. Dolayısı ile demokratikleşme ve sivilleşme, farklı ekonomik aktörlerin önünün açılması, statükonun sınırlarının zorlanması, sosyolojik bağlamda “çevre” taleplerinin “merkez”e taşınması gibi başlıklar da koyduğumuzda, karşımızda bürokratik, kurumsal ve ideolojik bir direnç çıkar. Özallı yıllardan itibaren bir aktör şeklinde Orta Anadolu şehirlerinden yayılmaya başlayan ve “çevre”nin taleplerini temsil eden bu yeni ekonomik tabaka, merkezi zorlayan siyasal, ekonomik ve sosyolojik basınç ortaya koyar. Markalaşan holdingleri ve patentleşen üretimleri karşısında, merkezin montajcı sanayi direnememekte ve gerçekçi serbest piyasa şartlarında oluşmadığı için günümüzün küresel ortamının reel ekonomik vizyonunu yakalayamamaktadır. Demokratikleşme, aynı zamanda ekonomik büyümenin de önünü açan bir gelişim parametresi olduğu için, bahsettiğimiz bu yeni ekonomik tabaka, bulunduğu şehirlerin sivil toplum örgütleriyle organik çalışarak ülkenin özgürleşme sürecine önemli katkıda bulunmaktadır. Bu yazının konusu olarak Kürt kökenli mevsimlik fındık işçilerinin yaklaşık 20 yıl boyunca Ordu-Giresun’a kitlesel gelip-gitmeleri ve arka planda duran Kürt Meselesi karşısında, sanki hiç böyle bir mesele yokmuşçasına sessiz kalınması, ekonomi-politik parametreden hareketle açıklanmaya oldukça müsait. Ordu ve Giresun ekonomisini belirleyen ve fındık üzerine yapılan mevcut ekonomik yapı, aslında merkez ekonomik sınıfın bu zamana kadar durduğu yerden farklı zeminde değil. Nasıl merkez ekonomik sınıf Avrupa mallarının dağıtımı ya da montajının dışında şekillenebilen bir vizyon ortaya koymamışsa, bu iki şehirdeki mevcut ekonomik sınıf da yıllardan beri fındığı üreticiden kabuğu ile alıp, Avrupa’ya göndermekten öteye geçememiştir. Tüccarlık ve tefecilik ile iç içe giren ve fındık üzerinden bir artı değer üretmemeyi yıllardır sürdüren ve bunun öteki ucunda devlet ile ortaklık oluşturan Fiskobirlik, geleneksel yapıyı sıkıca muhafaza etmekle yetinmiştir. Fındığı alan Avrupa ise onu birkaç türlü artı değere dönüştürerek Türkiye ekonomisine katkıyla geri mal olarak satmaktadır. Yani bütün dünyada mevcut, sömürü düzeneğinin bir ucunda da, bu halden oldukça memnun olarak Ordu-Giresun ekonomisini belirleyen, elinde tutan sınıf var. Sadece “son yirmi yıl içerisinde fındığa sübvansede edilen paranın miktarı 8 milyar dolar. Yani bu heba olan bir para, sektöre hiçbir katkısı olmadı. Bunu gören herkes fındık ekmeye başladı... Sonuçta her yıl en az 200 bin ton fındık depolara istif edildi... Türkiye’de fındığın yüzde 75’i Ordu’da yetişiyor ve şehir ihracatının yüzde 83’ünü fındık oluşturuyor. Yani şehir fındığın gelirine bağlı görünüyor. Yine de Ordu, Türkiye’nin en fazla göç veren illerinden⁽⁶⁾”. Ne devlet, ne de yerel mesleki örgütlenmeler (Fiskobirlik, Ziraat Odası vs.) şehre yatırım ve üretim olarak geri dönmeyen bu kadar büyük miktarda paranın hesabını on yıllarca sormadıkları gibi, mevcut düzenin devamı için de şehrin, şehrin yerel basınının ve sözde sivil toplum kuruluşların avuçları içinde kalmasına özen göstermiştir. Dolayısı ile bu yerel yapı, merkez ekonomik sınıfın bütün kaygılarını taşıyor ve statükonun değişmesini istemiyor.

Kürt Meselesi başta olmak üzere, ülkenin başkaca demokratik talepleri karşısında görmezden ve duymazdan gelmelerinin arka planında bu dinamiğin olduğunu söyleyebiliriz. İşte, Anadolu sermayesinin belirleyici olmaya başladığı şehirlerdeki ve ülkenin demokratikleşme sürecine katkı sağlayıcı girişimlerin Ordu-Giresun ölçeğinde şekillenememesinin temelinde, şehirdeki ekonomik hayattan, siyasal, sosyal hayata kadar her şeyi bloke eden bu sınıfın iktidarının sürmesi bulunuyor. Zaten Türkiye’nin özellikle son on

yıldır hem ülke içinde, hem bölgesel olarak öne çıkan şehirleri ve bunların kattıkları artı değerleri dikkate alırsak bu iki şehrin, ülkenin gelişim parametrelerinin çok dışında kaldıkları gözlenecektir. Bu parametre ekonomik olduğu kadar, siyasal ve sosyal mesafenin belirlenmesinde de etkindir. Anadolu sermayesi ile iç içe geçen şehirlerde ortaya çıkan sivil toplum kuruluşlarının ve girişimlerinin eğitimden sağlığa, insani yardımdan proje üretimine kadar söz alma becerileri artarken Ordu-Giresun ölçeğinde böylesi bir girişimin gerçekleşemediği görülecektir. Çünkü bu şehirlerdeki sivil toplum kuruluşlarının aslında sivil olmadığını da iddia edebiliriz. Bahsettiğimiz ve fındık üzerinden yapılan ekonomik sınıf, sivil toplum kuruluşlarını da belirliyor. Ülkede darbe girişimleri, Gayrimüslim vatandaşlarımıza yönelik saldırılar, özgürlük talepleri, birbirinden farklı eğitsel, kültürel, sosyal sorunlar karşısında birçok şehirden sivil toplum kuruluşu söz alarak çözüm sürecine katılırken, Ordu-Giresun'dan hiç ses çıkmaması oldukça manidar. Ancak asıl önemsenmesi gereken, bu şehirlerin toplumsal dinamiğindeki sessizlik nedeniyle tepkilerin ortaya çıkamaması... Bu durum da zaten Ordu ve Giresun sosyo-politiğinin, ülkenin geldiği noktadan çok uzakta konumlandığını işaret ediyor.

1980 öncesi Ordu'da fındık işçiliğini şekillendiren iki önemli hizmet alımı vardı. Bunlardan birincisi henüz büyük oranda göç vermemiş kırsaldaki iş gücünün, yerel havzada kullanımını... İkincisi de şehrin daha iç kırsalında bulunan ve rakımı yüksek ilçelerdeki iş gücünün toplu olarak, tıpkı bugün yarı göçer Kürt mevsimlik işçiler gibi aşağı bölgelere gelip, işverenin tahsis ettiği arazilerde çadır kurarak ya da müstakil bir evde, odada barındırılarak gerçekleşen hizmet alımıydı. 1980 sonrasında büyük göç dalgası ile Ordu önemli oranda göç verdi. Özellikle başta İstanbul-Marmara bölgesinde yapılaşan sanayi sektöründe çalışmak üzere giden yerli genç nüfus, süreç içerisinde düzenli bir sosyal güvenlik sistemine dâhil olup, hayat standartlarını eskiye oranla çok daha konforlu bir zemine ulaştırdı. Sanayi bölgelerine yerleşen ve artık geri dönmeyen (ancak emeklilikleri ile geri dönüş başladı) Orduluların, memleketlerinde artan iş gücü talebini yavaş yavaş Güneydoğu Anadolu bölgesinden kopup gelen ve farklı zaman dilimlerinde farklı bölgelerde hasat gerçekleştiren mevsimlik işçiler tamamlamaya başladı. Daha uzun süre de bu iş gücünün yerini alabilecek başkaca bir aktörün çıkacağını düşünmüyorum. Ergin Geçkin'in araştırmasında da söylediği gibi yaklaşık 1 milyon mevsimlik işçinin dolaşımında olduğu tahmin ediliyor ve bunların neredeyse tamamı Kürt kökenli. Ordu'ya da Ağustos ayı içerisinde en az 8-10 bin mevsimlik işçinin geldiği tahmin ediliyor.

Yazının başında belirttiğim ve bir grup yerli sivil girişimcinin yirmi yıllık sürecin ardından insani-viddani kaygı ile ilk kez Kürt mevsimlik fındık işçilerinin konaklama koşullarını yerinde inceleme, tanış olma, ortak paylaşım ve duygudaşlık kanallarını yapılandırmaya çalışmak amacıyla gerçekleştirdiği ziyaret sanırım oldukça önemli. Yapmayı amaçladığımız şey, mevsimlik işçilerin konaklama koşullarının daha insani ve yaşanabilir şartlara ulaştırılabilmesi için resmi ve yerel yönetim birimlerini duyarlı olmaya zorlamak, salt bu amaca yönelik yapılan bir sivil örgüt oluşturmak, projeler gerçekleştirmek ve nihai noktada Kürt Meselesi dediğimiz çatışma alanında çözüm sürecine katkı sağlayabilmek. Grup olarak birkaç kez ziyaret ettiğimiz Ordu'ya yaklaşık on iki kilometre kadar uzaktaki konaklama alanı, dere kenarında atıl durumdaki bir ilköğretim okulunun bahçesine doğru açılıyor. Ordu Valiliği tarafından ilk kez bu şartlarda tahsis edilen yerde 24 saat erkekler ve kadınlar için duş alabilecekleri ve içerisinde sıcak su bulunan müstakil banyo binaları, tuvaletler, yemek pişirebilmek için ocaklar, çocuk parkı mevcut. Günün belirli saatlerinde ekmek ihtiyacını karşılamak amacıyla ekmek aracı geliyor. Atıl durumdaki okul binasının duvarında yazılan "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu ve Trakyalı hep aynı cevherin damarlarıdır" sözü de oldukça manidar. Giriş kısmında sivil bir güvenlik görevlisinin bulunduğu bu konaklama alanına gerçekleştirdiğimiz ziyaret Ramazan ayına denk geldiği için, yaklaşık 90 çadıra kumanya dağıtımını yaptık. Hem yerel ve sivil bir girişim

grubu olarak bizim ziyaretimiz, hem de kendilerinin daha yaşanılır bir konaklama alanında istihdamını sağlayan böyle bir mekânın varlığının mevsimlik işçiler tarafından memnuniyetle karşılandığını gözlemlerim. Hatta bizim kumanya dağıtımımızın bir Valilik projesi olduğunu sanıp, şehirden ayrılırken bu girişime teşekkür etmek amacıyla Valiliğe bir çiçekle beraber teşekkür etmeye gittiklerini daha sonradan öğrendik.

Tabii barınma ve çalışma koşullarının çok önemli sıkıntılar taşıdığını söylememiz gerekli. Bununla ilgili olarak basına yansıyan birçok haberin yanında İnsan Hakları Derneği'nin "Ordu Giresun ve Sakarya'da Mevsimlik Fındık İşçileri İle İlgili Araştırma ve İnceleme Raporu", Deniz Pelek ve Ercan Geçkin'in akademik araştırma bulguları meselelerin hem barınma koşullarından dolayı ortaya çıkan sonuçları, hem de dışlanma, ötekileştirilme durumunun, psikolojisinin varlığı hakkında elimize yeterli malzeme sunuyor. Benim bu yazı boyunca çözümlenmeye çalıştığım temel sorun, Ordu ve Giresun şehirlerinin neden mevcut durum karşısında insani, vicdani, sosyal, ekonomik ve psikolojik bir proje geliştirememesi üzerine idi. Geçmişte ve şimdilerde yaşanan birçok sorun alanına ilişkin yapılan pozitif basın açıklamalarının ötesine geçip, inisiyatif alabilecek bir sivil girişimin bu zaman kadar şekillenememesi bence asıl meseledir. Bölgeye yüklenen Kürt karşıtlığı algısını değiştirecek, bu algıyı empatik sürece evirebilecek yerel dinamikleri şekillendirecek bir ekonomik sınıfın henüz Ordu-Giresun ölçeğinde baskın olamaması, yaklaşık bir ay süre ile konaklayan Kürtler ve yerel unsur olarak Türklerin karşılıklı iletişim kanallarını yapılandıracak girişimleri de zayıflatıyor. Dolayısı ile mesele kimi zaman bir güvenlik sorunu olarak, kimi zaman da konaklama koşullarının iyileştirilmesi amacıyla resmi birimlere havale ediliyor. Açıkça söylemek gerekirse resmi memurların bu tip görevlendirmelerde, yaptıkları işi bir zorunluluk biçiminde algılayabileceklerini eklememiz gerekli. Oysa işlevsel olan ortada duran mesele ile duygusal, vicdani, insani bir irtibat kurmak, karşılıklı ortak dil örgüsünü besleyecek projeler yürütmek, hem Türk, hem Kürt milliyetçiliğinin kopardığı bağlamı yeniden kurmaya çalışmak ve ortak yaşama becerisini diri tutacak yeni bir sosyolojik dil'in oluşumuna Ordu-Giresun ölçeğinden katkıda bulunmaktır.

Deniz Pelek'in araştırmasında⁽⁷⁾ özellikle dikkat çektiği bir mesele olarak "coğrafik yalıtımın, sosyolojik yalıtım" ürettiği gerçeği kuşkusuz önemli bir sorun. İki halkın ilişkisi bütünüyle araçsal bir şekilde fındık bahçesinde mümkün olabiliyor. Bu da daha çok işveren ve onun aile çevresi şeklinde. Ancak son yıllarda basında yer alan ve bölgeye yüklenen Kürt karşıtlığı algısına rağmen, bu zamana kadar Ordu ve Giresun ölçeğinde herhangi bir üzücü olayın gelişmediğini de hatırlatmak isterim. Yine de bölgede potansiyel bir Kürt karşıtlığının yer yer yaşandığının farkındayım. Yerel basının entelektüel duyarlılıktan uzak haber mantığı, yerel mesleki örgütlerin ve fındık tüccarlarının resmi paradigma ile ilişkisi bu karşıtlığı muhtemelen besliyor. Bu yüzden bizim gerçekleştirdiğimiz ve bir ilk olan girişimi, Ordu Türk Ocağı Başkanı⁽⁸⁾ ve Ordu Arıcılar Birliği Başkanının⁽⁹⁾ fındık işçilerinin gelişi ile ilgili olumlu ve yapıcı açıklamalarını ve "Karadeniz'den Diyarbakırlı 6 bin aileye 20 ton hamsi⁽¹⁰⁾" haberini önemsiyorum. Bu girişimler sembolik biçimde algılansa da karşılıklı duygu haritamızdaki etkisinin çok daha büyük olduğuna inanıyorum. Mevsimlik fındık işçiliği, Kürt Meselesinin çözümüne katkıda bulunabilecek bir çalışma alanı olarak görülmedikçe, ne Karadeniz'de potansiyel olarak yaşadığını düşündüğümüz Kürt karşıtlığı azalacak, ne de Kürt halkının, bu tür girişimlerle Türk tarafında yükselmeye başlayacak empati sürecini anlama ve ailesinden, akrabalarından, aşiretinden gençlerin silah bırakıp, çözüm sürecine katkıda bulunmalarını zorlayacak toplumsal basıncını doğuracak. Türkiye bir anlamda Kürt Meselesi üzerinden demokratikleşiyor, sistemi adil ve eşit davranmaya zorluyor. Yazının başında verdiğimiz ve Ordu'nun tarih köklerinde bulunan farklı kültür ve inanç odacıklarının bir arada yaşadığı gerçeği, aslında bütün Türkiye'nin geçmiş ve modern zamanları arasındaki bellek yitiminin doğurduğu arzi durumları yaşamamıza neden oluyor. Bu yakın dönem, çeşitli kültürlerin bir arada yaşadığı geçmiş, planlı bir müfredat programı ile kaç kuşaktır

unutturulmaya çalışılıyor. Zaten bir iki kuşak sonra “nereden çıktı bu Kürtler?” sorusunu sormamak için bir neden kalmıyor ortada! Homojen bir ulus yaratma projesinin hepimize nasıl bir kültürel ve zihinsel fakirlik bıraktığını görüyoruz. Ailesinin geçimini kazanmak için 2010’un modern dünyasında hiç de insani olmayan şartlarda konaklamak ve çalışmak zorunda kalan Kürt mevsimlik fındık işçilerinin her türlü sorununun çözümsüz bırakılması ve bu insanların hâline bizatihi tanıklık eden Ordu ve Giresun halkının, kendileri ile yüzleşmelerinin sanırım zamanı geldi.

Dipnotlar:

- 1-İbrahim Dizman, 20.Yüzyılda Ordu (1900-1999), Ordu Belediyesi Yayınları, İkinci Baskı. Mayıs 2010. Ordu
- 2-Bahaeddin Yedi yıldız. Ordu Kazası Sosyal Tarihi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Birinci Baskı. Aralık 1985. Ankara
- 3-Mehmet Öz. XV-XVI Yüzyıllarda Canik Sancağı. Türk Tarih Kurumu Yayınları. 1999. Ankara
- 4-İlber Ortaylı İle Tarihin Sınırlarına Yolculuk. Hazırlayan: Mustafa Armağan. Ufuk Kitapları. 2001. İstanbul
- 5-Ercan Geçkin. Ankara-Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2009. Sayı 1
- 6-Fikri Türkel. “Fındıkta heba olan 8 milyar dolar” Zaman gazetesi. 3 Mart 2010
- 7-Deniz Pelek. Seasonal Migrant Workers In Agriculture : The Cases Of Ordu And Polatlı. Master of Arts. Boğaziçi University. 2010
- 8-Gazete Gerçek. 22 Haziran 2010
- 9-Birgün gazetesi. 28 Haziran 2010
- 10-Zaman gazetesi. 7 Kasım 2010. (Samsunlu balıkçıların Diyarbakırlı 6 bin yoksul aileye yardım amacıyla 20 ton hamsi göndermesine ilişkin haber)